

DEMATEL YÖNTEMİ İLE TABİAT PARKLARININ EKOTURİZM KRİTERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: GİRESUN İLİ ÖRNEĞİ

Evaluation of Ecotourism Criteria of Nature Parks Using The Dematel Method: The Case of Giresun Province

Gülnur AZGUN

Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, YLE Öğrencisi

E-posta: gulnurazgun@gmail.com

Orcid ID: 0009-0004-5427-2674

Prof. Dr. Hakan AKYURT

Giresun Üniversitesi, Bulancak KK Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu

E-posta: hakan.akyurt@giresun.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-6522-684X

Öz

Tabiat parkları, bir yandan doğal kaynakların korunmasına katkı sağlarken diğeryandan doğa temelli turizm olanakları sunarak bölgesel kalkınmaya destek olmaktadır. Çalışmanın temel amacı, tabiat parklarının ekoturizm içinde etkinliğinin ortaya konulmasıdır. Çalışmada, tabiat parklarının ekoturizm açısından kriterlerini değerlendirmek amacı ile çok kriterli karar verme yöntemlerinden Dematel yöntemi kullanılmıştır. Giresun ilinde bulunan Tabiat Parklarında çalışmakta olan 10 uzman görüşü alınarak cevaplar alınmıştır. Dematel yöntemi ile ekoturizm talebine etki eden kriterler arasındaki karşılıklı ilişkileri belirlemek hedeflenmiştir. Analiz sonucunda, ulaşım kolaylığı, altyapı ve doğal çekicilik “net etkileyen” kriterler olarak tespit edilmiştir. Buna karşılık güvenlik, aktivite alanları, flora ve fauna, tanıtım ve konaklama imkânı, “net etkilenen” kriterler olarak tespit edilmiştir. Kriter ağırlıkları incelendiğinde ise, konaklama imkânı, aktivite alanları ve ulaşım kolaylığı en yüksek öneme sahip kriterler arasında yer almaktadır. Bunları sırasıyla tanıtım, doğal çekicilik, altyapı ve güvenlik kriterleri takip etmektedir. En düşük öneme sahip kriter ağırlığı ise flora ve fauna olarak tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ekoturizm, Tabiat Parkları, Dematel Yöntemi, Giresun İli Turizmi

Abstract

Nature parks contribute to the conservation of natural resources while simultaneously supporting regional development by offering nature-based tourism opportunities. The main objective of this study is to reveal the effectiveness of nature parks within ecotourism. To evaluate the ecotourism criteria of nature parks, the DeMatel method, a multi-criteria decision-making method, was used. The opinions of 10 experts working in nature parks in Giresun province were collected. The aim of the DeMatel method was to

determine the reciprocal relationships between the criteria affecting ecotourism demand. The analysis revealed that ease of access, infrastructure, and natural attractiveness were identified as "net influencing" criteria. Conversely, security, activity areas, flora and fauna, promotion, and accommodation facilities were identified as "net influencing" criteria. When examining the criterion weights, accommodation facilities, activity areas, and ease of access were among the most important criteria. These were followed by promotion, natural attractiveness, infrastructure, and security, respectively. Flora and fauna were found to have the lowest importance weight.

Key words: Ecotourism, Nature Parks, Dematel Method, Tourism in Giresun Province

Giriş

Ekoturizm, doğal çevreyi koruyarak sürdürülebilir kalkınmaya katkı sunmayı hedefleyen, yerel halkın refahını artırmayı amaçlayan ve ziyaretçilere çevresel farkındalık kazandıran bir turizm türüdür. Bu yaklaşım, yalnızca doğal alanların ziyaret edilmesini değil, aynı zamanda bu alanların korunmasını, doğayla uyumlu faaliyetlerin geliştirilmesini ve yerel kültürün desteklenmesini ön planda tutmaktadır. Ekoturizm, doğayla bütünleşme arzusunu, sürdürülebilir kaynak yönetimi ile birleştiren bütüncül bir yapıya sahiptir. Bu yönüyle ekoturizm, hem turizm sektörüne yeni bir vizyon kazandırmakta hem de çevresel farkındalık düzeyinin yükseltilmesine katkı sağlamaktadır.

Türkiye, sahip olduğu doğal güzellikler, biyolojik çeşitlilik, farklı iklim koşulları ve zengin kültürel miras ile ekoturizm konusunda önemli bir potansiyele kavuşmuştur. Ülkede yer alan tabiat parkları, korunan alanlar, milli parklar ve yaylalar, doğa temelli turizm faaliyetleri açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak bu potansiyelin sürdürülebilir bir yaklaşımla yönetilmesi ve doğru stratejilerle desteklenmesi gerekmektedir. Aksi halde, doğal kaynakların tahribatı, taşıma kapasitesinin aşılması ve yerel halkla yaşanabilecek sosyal çatışmalar gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilir.

Karadeniz Bölgesi'nin doğusunda yer alan Giresun ili, doğal peyzajı, ormanlık alanları, endemik türleri ve temiz havası ile dikkat çeken bir destinasyon olarak öne çıkmaktadır. Özellikle yaylaları, dereleri, şelaleleri ve tabiat parkları ile doğa tutkunları için cazip bir rota sunmaktadır. Giresun'da yer alan tabiat parkları hem yerel halk hem de dışardan gelen ziyaretçiler için doğa temelli turizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği önemli alanlardır. Ancak bu alanların ekoturizm kapsamında performans durumu bilimsel olarak yeterince incelenmemiştir. Giresun'un ekoturizm potansiyelinin doğru değerlendirilmesi, tabiat parklarının yeterlilik düzeyi hem çevresel sürdürülebilirlik hem de yerel ekonominin kalkınması açısından stratejik bir gerekliliktir.

Mevcut çalışma ile ekoturizm kriterlerinin tabiat parkları kapsamında değerlendirilmesi yapılmış ve Giresun ili tabiat parkları için uygun kriterler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada öncelikli olarak ekoturizm ve tabiat parkları ile ilgili literatür bilgileri sunulmuştur. Konu hakkında benzer içeriklere sahip bilimsel çalışmalar ele alınarak, çalışma konusunun özneliği konusunda şüphelerin giderilmesi amaçlanmıştır. Yöntem bölümünde ise Dematel yöntemi kullanılarak, Giresun ili tabiat parklarının ekoturizm açısından kriterler arası ilişkiler ve önem dereceleri

değerlendirilmeye çalışılmıştır. Tabiat parklarının ekoturizm kapsamında daha etkin bir şekilde kullanılması için belirlenen ekoturizm kriterlerinin Giresun ili için belenmesine çalışılmıştır.

Ekoturizm Kavramı ve İçeriği

Turizmin çevre üzerinde yarattığı olumsuz etkiler nedeniyle, doğaya zarar vermeyen yeni turizm arayışı ortaya çıkmıştır (Khabbazi ve Yazgan, 2012). Çevre ile doğal ve kültürel yapısını koruyarak yerel topluluklara katkı sağlayan, sürdürülebilir ilkeler doğrultusunda gelişen bir turizm çeşididir. Doğal alanları tahrip etmeden turizmi teşvik eden bu yaklaşım, aynı zamanda ziyaretçilere çevre koruma bilinci kazandırmayı hedeflemektedir. Terim, Yunanca “ev” anlamındaki “aikos” ve “kelime” anlamına gelen “logos” kökenlerinden türemiştir (Demir ve Çevirgen, 2006).

Bugün ekoturizm, uluslararası anlaşmalar ve ulusal planlamalarda en sık ele alınan konular arasındadır. Ekoturizmin birçok turizmi bir arada ele alabilen yapısı nedeni ile çok farklı aktivitelerin yapılması mümkün olabilmektedir (Erdoğan ve Erdoğan, 2005). Sürdürülebilir turizmin önemli bir parçası ve alternatif bir seyahat türü olan ekoturizm, sürdürülebilirlik bilincinin artmasıyla birlikte popüler hale gelmiştir. Doğal kaynakları tüketmeden kullanmak ve biyolojik çeşitliliği korumak, günümüz modern turizm anlayışının en temel önceliğidir (Kaypak, 2012).

Ekoturizmin temel amacı, hassas ekosistemleri koruyarak doğal yaşamı ve biyolojik çeşitliliği sürdürülebilir şekilde muhafaza etmektir. Bu turizm türü, geniş ekolojik alanları dikkate alarak herhangi bir turistik faaliyetin ekolojik dengeleri bozmamasını sağlamayı ön planda tutmaktadır (Kunter ve Ünal, 2009). Ekoturizm paradigması; kitle turizminden ve onun fiziksel altyapı gereksinimlerinden kaynaklanan çevresel deformasyonun minimize edilmesini temel gaye olarak benimsemektedir (İsayeva ve Kasalak, 2016). Ekoturizm, doğal çevreye zarar vermemek üzerine bir politika geliştirmektedir. Zarar onarımı yerine, hiç zarar vermeme prensibi benimsenmektedir. Bu doğrultuda, yıl boyunca devam eden, küçük ölçekli turist gruplarını içeren faaliyetler ön plandadır. Böylece doğada daha az iz bırakma ve çevresel bozulmayı önleme amacına ulaşılabilir (Dinç ve Karakök, 2021).

Sürdürülebilirlik açısından çevre ile kültürel değerlerin korunması, ekoturizmin temel hedeflerinden biridir. Doğa temelli bir faaliyet olarak, bu alanda gerçekleştirilen her etkinlik belirli ilkeler doğrultusunda şekillenmektedir. El değmemiş doğal alanlarda gerçekleştirilen turizm faaliyetleri, çevresel duyarlılık ve yerel halkın ekonomik fayda elde etmesi ilkelerini merkezine almaktadır (Arslan, 2005). Bu kapsamda, çeşitli kurum ve araştırmacılar tarafından farklı bakış açılarıyla ekoturizmin ilke ve esasları tanımlanmıştır. Kunter ve Ünal’a (2009) göre ekoturizmin dört temel ilkesi aşağıda belirtilmiştir:

- Doğal çevrenin korunmasını destekleyen uygulamaların teşvik edilmesi,
- Ziyaretçilere eğitici ve farkındalık kazandırıcı deneyimler sunulması,
- Yerel halkın sürece aktif biçimde katılımının sağlanması,
- Ekonomik açıdan sürdürülebilir turizm işletmelerinin oluşturulması.

Türkiye, sahip olduğu üç farklı biyo-coğrafik bölge sayesinde oldukça zengin bir flora ve fauna çeşitliliği sunmaktadır. Bu özellik, ekoturizme uygun doğal alanların yanı sıra yapılabilecek aktivitelerin çeşitliliğini de artırmaktadır. Bunun yanında, Türkiye'nin köklü tarihi ve kültürel geçmişi, geleneksel yaşam tarzları ve yerel el sanatları, ekoturizmin sosyo-kültürel yönünü destekleyen önemli unsurlardır (Ankaya vd., 2018).

Ekoturizm, Türkiye'de özellikle kırsal alanların ekonomik kalkınmasında bir araç olarak görülmekte ve son yıllarda turizm politikalarının önemli bir parçası haline gelmektedir. Çevre dostu turizm yaklaşımıyla hem doğal alanların korunması hem de yerel halkın ekonomik refahının artırılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de ekoturizm faaliyetleri genellikle doğal parklar, tabiat parkları, koruma altındaki alanlar, biyosfer rezervleri ve köy turizmi ekseninde gelişmesi mümkündür.

Türkiye'nin ekoturizm potansiyeli irdelendiğinde; mevcut faaliyetlerin ağırlıklı olarak milli parklar, tabiat parkları, tabiatı koruma alanları ve tabiat anıtları gibi yasal koruma statüsüne sahip sahalarda yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda; barındırdıkları doğal, kültürel, jeolojik, tarihsel ve arkeolojik değerler bütünüyle milli parklar, ekoturizm arzı açısından stratejik bir önem arz etmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006). Ekoturizm kapsamında tabiat parklarının düzenlenmesi hem bölgelerin doğal durumunun korunması hem de turistik talebin artırılması bakımından önem taşımaktadır.

Türkiye genelinde, koruma ve sit alanlarının belirlenmesiyle turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir şekilde geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından bazı bölgelerde koruma alanları oluşturulmuştur. Bu alanların temel amacı, ülkemizdeki doğal bölgelerin korunması, geliştirilmesi ve turizme kazandırılmasıdır. Ayrıca, bu koruma alanlarında yapılan çalışmalar, ekoturizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bu sayede doğal yaşam alanlarının yanı sıra yaban hayvanları ve bitki türlerinin yok olması önlenmektedir (Akyurt, 2019).

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın (2023) verilerine göre Türkiye'de; 48 milli park, 266 tabiat parkı, 31 tabiatı koruma alanı, 310 tabiat anıtı ve 85 yaban hayatı geliştirme sahası bulunmaktadır. Ayrıca, uluslararası ve yerel öneme sahip sulak alanlar, muhafaza ormanları, gen koruma ormanları ve tohum bahçeleri gibi statülerle birlikte koruma altındaki bu bölgelerin toplam yüzölçümü 3.739.459 hektara ulaşmaktadır.

Ekoturizm Kapsamında Tabiat Parkları

Kriterlere uygun doğal alanların tabiat parkı olarak ilan edilmesi, Türkiye'deki doğa koruma uygulamalarından biridir. 1983 yılında yürürlüğe giren 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nun 2. Maddesi, tabiat parklarını; yaban hayatı ve bitki örtüsü özelliklerine sahip, manzara bütünlüğü içerisinde halkın dinlenmesine ve eğlenmesine elverişli doğal alanlar olarak tanımlamaktadır (Zafer vd, 1998).

Tabiat parkları, doğal kaynakların korunarak sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını hedefleyen, aynı zamanda ziyaretçilere doğayla iç içe olma ve çeşitli rekreasyonel etkinlikler gerçekleştirme imkânı sunan özel koruma alanlarıdır. Bu alanlar, sahip oldukları zengin flora ve fauna, peyzaj değerleri, su kaynakları ve doğal güzellikleri

sayesinde ekoturizm aktiviteleri için uygun ortamlar sunmaktadır. Tabiat parklarında gerçekleştirilebilecek başlıca ekoturizm aktiviteleri aşağıda gösterilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Tabiat Parklarında Ekoturizm Aktiviteleri

Aktivite Türü	Tanımı / Özellikleri
Doğa Yürüyüşü (Trekking)	Trekking, dağcılık teknikleri gerektirmeyen, doğayla iç içe belirli rotalarda yapılan uzun doğa yürüyüşleridir (Erdoğan, 2003).
Atlı Doğa Yürüyüşü	Doğa-atlı spor turizmi, at üzerinde yapılan gezilerle kırsal bölgelerin doğal ve kültürel özelliklerini tanıtmayı amaçlayan bir turizm türüdür (Demir & Çevirgen, 2006).
Dağcılık	Dağlar, macera ve ekstrem sporlar için çeşitli olanaklar sunmaktadır (Erdoğan, 2003).
Bisiklet Turları	Bisiklet sürmenin sağlık ve çevre açısından faydaları sayesinde Avrupa'da çok sayıda uluslararası bisiklet turu düzenlenmekte, şehirler ve park alanlarında bisiklet yolları yaygınlaşmaktadır (Yılmaz, 2008).
Kano ve Rafting	Ülkemizin göl, nehir ve deniz kaynakları (örneğin Sapanca, Eğirdir, Çoruh, Fırtına, Dalaman, Antalya kıyıları) kano için elverişli koşullar sunmaktadır.
Botanik Gezileri	Botanik gezileri, katılımcıların belirli bölgelerdeki bitki çeşitliliğini tanımasını, ekosistemleri gözlemlemesini ve doğayı daha iyi anlamasını amaçlayan etkinliklerdir.
Sportif Olta Balıkçılığı	Sportif olta balıkçılığı, tüketimden çok boş zaman değerlendirme ve spor yapma amacıyla bireysel olarak gerçekleştirilen özel ilgi turizmi faaliyetlerinden biridir (Kaygısız vd., 2022).
Yaban Hayatı ve Kuş Gözlemciliği	Kuş gözlemciliği, kuşları doğal ortamlarında izleme temeline dayanan, doğaya zarar vermeyen ve ekoturizmin en önemli alt dallarından biridir.
Yamaç Paraşütü	Belirli bir eğime sahip her alandan kalkış yapılabilen ve yüksek rakım zorunlu değildir (Erdoğan, 2003).
Mağaracılık	Mağaralar, doğal süreçlerle oluşan yer altı boşluklarıdır ve yapılarına bağlı olarak "obruk" olarak da adlandırılabilir (Kozak vd., 2002).
Doğa Fotoğrafçılığı	Fotoğrafçılık ve foto safari etkinlikleri, doğal ve kültürel alanları deneyimleyip belgelemek isteyen bireyler için önemli bir ekoturizm faaliyeti haline gelmiştir (Kement, 2019).
Kamp-Karavan	Kampçılık, şehir yaşamının olumsuz taraflarından uzaklaşmak ve doğanın içinde vakit geçirmek isteyen bireyler için tercih edilen önemli bir turizm faaliyetidir (Topay ve Koçan, 2009).

Korunan alanlar, günümüzde ev ve iş yerlerindeki rutin yaşamın dışına çıkıp doğada zaman geçirmek isteyen insanlar için tercih edilen önemli rekreasyon bölgeleridir. Bu alanlar, sundukları çeşitli ve geniş kapsamlı ekoturizm etkinliklere katılım imkânları ve yeşil alanların cazibesi sayesinde oldukça çekicidir (Polat ve Polat, 2016).

Tarım ve Orman Bakanlığı (2023), verilerine göre Türkiye'deki Tabiat Parkı sayısı 266'dır. Bu tabiat parklarının kapladığı alan ise 108.036 hektardır. Ayrıca, 2023 yılı içerisinde, 6 tane tabiat parkı ilan edilmiş, 1 tane tabiat parkı iptal edilmiş ve 8 tane tabiat parkında sınır değişikliğine gidilmiştir.

İlgili Çalışmalar

Bu bölümde, araştırma konusuyla doğrudan veya dolaylı ilişkili olan yerli ve yabancı literatür incelenmiştir. Önceki çalışmalar hem konunun güncelliğini hem de mevcut bilgi boşluklarını ortaya koymak açısından önemlidir. Bu çerçevede, ekoturizm, tabiat parkları ve çok kriterli karar verme yöntemleri kullanılarak ortaya konan akademik çalışmalar sunulmaktadır.

Akpınar Külekçi ve Bulut (2012), Erzurum ilinin Oltu ve Olur ilçelerinin doğal ve kültürel kaynak değerlerini dikkate alarak, bu bölgeler için önemli ekoturizm etkinliğini, Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) yöntemi kullanarak belirlemişlerdir. Her iki ilçede de bölgenin tanıtımının en önemli kriter olduğu, flora ve fauna gözlemlenimin en az uygun bulunan faaliyet olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akten ve Gül (2014), korunmaya alınmış destinasyonların ziyaretçi etki düzeylerini Gölcük Tabiat Parkı uygulamaları ile ele almışlardır. Bu çalışmada, Ziyaretçi Etki Yönetimi (ZEY) modeli kullanarak, Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) yöntemiyle analiz etmişlerdir. Araştırmaları sonucunda, en çok etkilenen kaynakların bitki örtüsü, su kalitesi, görsel kalite, olarak belirlenmiş, etkilerin nedenleri ise orman yangınları, çöplerin düzensiz atılması, aşırı kalabalık, uygunsuz altyapı kullanımı ve bilinçsiz piknik faaliyetleri olarak belirtilmiştir.

Yılmaz ve Surat (2015), Artvin'in Yusufeli ilçesinde doğal ve kültürel kaynakları koruyarak bölgeye özgü sürdürülebilir bir ekoturizm modeli geliştirmek için Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) yöntemi kullanılarak hazırladıkları bu çalışmada, en uygun ekoturizm etkinliğinin, en yüksek öncelik değeriyle, doğa keşif yürüyüşü olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Koday, Kaymaz ve Kaya (2018), Kuzalan Tabiat Parkı'nın sahip olduğu doğal ve kültürel kaynaklar doğrultusunda ekoturizm faaliyetleri açısından ne ölçüde elverişli olduğunu ortaya koymayı hedeflemiştir. Çalışmada yöntem olarak nitel saha araştırması yöntemini kullanılmıştır. Çalışmaları sonucunda, Kuzalan Tabiat Parkının mağara turizmi, doğa yürüyüşü, doğa fotoğrafçılığı, sağlık turizmi, kuş gözlemciliği, gününbirlik rekreasyon gibi çeşitli faaliyetler için oldukça yüksek bir turizm potansiyele sahip olduğunu ortaya konulmuştur.

Yener (2021), Türkiye'deki 250 tabiat parkını rekreasyonel özellikleri açısından incelemiş, bunun yanı sıra, parkların il bazlı dağılımları, rekreatif aktiviteleri ve fiziksel altyapısı değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda ise; en yaygın aktiviteler, doğa yürüyüşü, fotoğrafçılık, piknik, kampçılık ve bisiklet, aktivite bakımından en zengin parklar; Vezirsuyu tabiat parkı ve Abant gölü tabiat parkı, altyapı bakımından en iyi parklar ise Abant gölü ve Kuzalan tabiat parkı olduğunu bulmuştur.

Zheng, vd. (2021), Çin'deki Potatso Ulusal Parkı'nda ekoturizm uygulamalarını turistlerin bakış açısından hem güçlü yönlerini hem de gelişiminde karşılaşılan çelişkileri ortaya koymuşlardır. Bu çelişkiler sonucunda çevre eğitiminin davranış değişikliğine dönüştürülmesi gerektiğini, topluluk katılım modellerinin yeniden yapılandırılmasını ve çevresel eğitimin içeriğinin çeşitlendirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Turan ve Akyurt (2021), Giresun'daki turizm yöneticilerinin ekoturizme nasıl yaklaştıklarını, ne kadar önem verdiklerini ve hangi kriterleri ön planda tuttuklarını, Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) adlı çok kriterli karar verme yöntemi kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda en önemli kriter olarak güvenlik öne çıkmıştır.

Cvetković vd. (2023), Sırbistan'daki iki korunan doğal alan olan Stara Planina Doğa Parkı ve Suva Planina Özel Doğa Rezervi'nin AHP-SWOT yöntemi kullanarak doğal ve kültürel kaynaklarını analiz etmiş ve sürdürülebilir ekoturizm gelişimi için öncelikli stratejileri belirlemiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Artan nüfus, çevre kirliliği, gürültü ve sanayileşme gibi olumsuz etkenler, insanları boş zamanlarını daha huzurlu, sessiz ve doğayla iç içe geçirebilecekleri alanlarda değerlendirmeye yöneltmektedir. Bundan dolayı ekoturizme olan ilgi gün geçtikçe artmaktadır. Ekoturizm, çevreye duyarlı bir turizm türü olup, doğal kaynakların korunmasını teşvik etmektedir. Giresun ili de bu açıdan günümüze kadar gelmiş yayla kültürü, tarihi eserleri, zengin biyoçeşitliliği, doğal güzellikleri ve bölgede bulunan tabiat parkları ile birçok alternatif sunmaktadır. Bu da bölge açısından büyük bir ekoturizm potansiyeli oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, Giresun ilinde yer alan tabiat parklarının ekoturizm kapsamında sundukları hizmet ve imkânların performansını bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmektir. Çalışmada, "Dematel yöntemi" kullanılarak belirlenen kriterler doğrultusunda tabiat parklarının mevcut durumu analiz edilmiş ve kriterler arası etkileşimler ortaya konulmuştur. Bu sayede hem ziyaretçi memnuniyeti hem de sürdürülebilir ekoturizm hedefleri açısından öncelikli geliştirme alanlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini, Giresun ili sınırları içerisinde faaliyet gösteren tabiat parkları ile bu alanların yönetimi ve korunmasından sorumlu, Giresun Doğa Koruma ve Milli Parklar İl Şube Müdürlüğünde görev yapan ilgili uzmanlar oluşturmaktadır. Çalışmanın temel amacı, söz konusu tabiat parklarının performans analizini yapmak olduğundan, konuya ilişkin doğrudan bilgi ve deneyime sahip uzman görüşlerine başvurulması tercih edilmiştir.

Evrenin tamamını incelemek yerine, onu temsil edebilecek bir örneklem üzerinde çalışmak, araştırmacılara pek çok açıdan kolaylık sağlamaktadır (Ural ve Kılıç, 2013). Araştırmanın örnekleme ise, Giresun Doğa Koruma ve Milli Parklar İl Şube Müdürlüğünde çalışmakta olan ve doğa temelli turizm, koruma faaliyetleri, park yönetimi gibi konularda uzmanlaşmış 10 kişilik bir uzman grubu oluşturmaktadır. Bu uzmanlar hem saha deneyimlerine hem de yönetsel bilgi birikimlerine dayanarak, çalışmanın veri toplama sürecinde nitelikli katkı sağlamışlardır. Bu bağlamda, evrenin tamamını temsil eden büyük bir örneklem yerine, karar verme süreçlerinde etkili

olabilecek uzman kişilerin değerlendirmeleri esas alınmıştır. Bu yaklaşım, çok kriterli karar verme yöntemlerinde sıkça kullanılan uzman temelli veri toplama anlayışıyla uyumludur.

Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirliliği

Bu çalışmada ilk aşama olarak, Giresun'da bulunan tabiat parklarının ekoturizm kapsamında performansını değerlendirmek için sekiz adet kriter belirlenmiştir. Kriterler daha önce yapılmış olan ve bilimsel olarak onaylanmış çalışmalardan alınmış ve de Giresun iline uygun olarak derlenmiştir. Çalışmanın kriterleri daha önce yayınlanmış olan ve geçerliliği ile güvenirliliği kabul edilmiş olan Bunruamkaew ve Murayama (2011:273) ve Turan ve Akyurt (2021:667) yayınlarından derlenmiştir. Kriterler ve kodları aşağıda verilmektedir (Tablo 2).

Tablo 3. Kriterler ve Kodları

Kod	Kriterler
K ₁	Ulaşım Kolaylığı
K ₂	Güvenlik
K ₃	Aktivite Alanları
K ₄	Altyapı
K ₅	Doğal Çekicilik
K ₆	Flora ve Fauna
K ₇	Tanıtım
K ₈	Konaklama İmkânı

Veri Toplama Yöntemi

Anket verileri 2025 yılı haziran, temmuz ve ağustos aylarında toplanmıştır. Veri toplama süreci, anket yöntemi aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Uzmanlar, kriterler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi ve her bir kriterin görece önceliğinin tespit edilmesi süreçlerinde aktif olarak rol almaktadır. Dematel yöntemi kapsamında, uzmanlardan kriterlerin birbirleri üzerindeki etki düzeylerini belirlemeleri istenmiş ve ikili karşılaştırma matrisleri oluşturulmuştur. Anketler, cevaplayıcılar ile yüz yüze yapılmış ve sorular okunarak, açıklamalar ile doldurtulmuştur.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma yalnızca Giresun ili sınırları içinde yer alan tabiat parklarını kapsamaktadır. Dolayısıyla elde edilen bulgular, Türkiye genelindeki diğer bölgeler veya farklı doğal alan türleri için genellenemez. Veri toplama süreci, Giresun Doğa Koruma ve Milli

Parklar Şube Müdürlüğü'nde görev yapan 10 uzmanın görüşleri ile sınırlandırılmıştır. Bu durum, uzman sayısının sınırlı olması nedeniyle yorumların temsil gücünü kısıtlayabilir. Uzman seçiminde lisans mezuniyetleri, tabiat parkları çalışma süreleri ve görev yılları ile uzmanlık alanı temel alınmıştır.

Yöntem

Araştırmada Dematel (Decision Making Trial and Evaluation Laboratory) yöntemi kullanılmış, bu yöntem 1972–1976 yılları arasında Cenevre'deki Battelle Memorial Enstitüsü bünyesinde yürütülen “Bilim ile İnsan İlişkileri Programı” kapsamında ortaya konmuştur (Fontela ve Gabus, 1974). Yöntem, özellikle karmaşık ve birbiriyle ilişkili problem gruplarının analizinde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Dematel, sistemde yer alan faktörler arasındaki neden-sonuç ilişkilerini sayısal olarak ifade ederken, aynı zamanda etkileşimlerin yönünü ve derecesini ortaya koymaktadır (Bai ve Sarkis, 2013).

Yöntem, matris temelli hesaplamalar ve yönlü grafikler (digraf) aracılığıyla, kriterler arasındaki etkileşimleri görselleştirerek bağlamsal ilişki ağlarını açık biçimde sunar. Bu yönüyle “dematel”, yalnızca sistemin anlaşılmasını değil, aynı zamanda birbirine bağlı yapılar içinde çözüm yollarının geliştirilmesini de sağlar (Tzeng vd., 2007). Dematel'in önemli avantajlarından biri, örneklem büyüklüğü açısından esnek olmasıdır. Bu sayede uzman görüşlerine dayalı analizlerde rahatlıkla kullanılabilir (Govindan ve Chaudhuri, 2016).

Dematel yönteminde kullanılan aşamalar aşağıda adımları ile sunulmaktadır (Doğan, 2022; Fontela ve Gabus, 1974):

1. Adım: İlk olarak, karar vericiler tarafından belirlenen kriterler değerlendirilerek doğrudan ilişki matrisi oluşturulmalı ve buna uygun bir ölçek belirlenmelidir. Bu araştırmada kullanılacak ölçek sunulmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. Kriterleri Karşılaştırma Ölçeği

Etki İfadesi	Etki Derecesi
Etkisiz	0
Düşük Derecede Etkili	1
Orta Derecede Etkili	2
Yüksek Derecede Etkili	3
Çok Yüksek Derecede Etkili	4

Kaynak: Doğan, 2022:153.

Söz konusu ölçek kullanılarak yapılan puanlamalar sonucunda, Eşitlik (1)'de tanımlanan A doğrudan ilişki matrisi teşkil edilir.

$$A=[a_{ij}] = 1/h \sum_{k=1}^h a_{ij}^k \quad i,j=1,2,\dots,n ; k=1,2,\dots,h \quad (1)$$

Tüm karar verici değerlendirmelerinin aritmetik ortalaması, Eşitlik (1)'deki doğrudan ilişki matrisini teşkil eder.

2. Adım: Eşitlik (3)'te gösterilen \hat{A} normalize edilmiş doğrudan ilişki matrisi, A matrisinin Eşitlik (2) aracılığıyla normalize edilmesiyle oluşturulur.

$$\hat{a}_{ij} = a_{ij} / (\max_{k=1}^n a_{kj}) \quad (2)$$

$$\hat{A} = [\hat{a}_{ij}]_{n \times n} \quad (3)$$

3. Adım: Toplam ilişki matrisi (T), bu adımda Eşitlik (4)'te tanımlanan matematiksel işlemler neticesinde teşkil edilir.

$$T = [\hat{a}_{ij}]_{n \times n} = A(1-A)^{-1} \quad (4)$$

4. Adım: Bu aşama öncelikle, toplam ilişki matrisi T 'nin satır toplamları alınarak Eşitlik (5) kullanımıyla D vektörü hesaplanır. Daha sonra, T matrisinin sütun toplamları alınarak Eşitlik (6) yardımıyla R vektörü elde edilir.

$$D = [\sum_{j=1}^n t_{ij}]_{n \times 1} \quad (5)$$

$$R = [\sum_{i=1}^n t_{ij}]_{1 \times n} \quad (6)$$

Yatay eksenini temsil eden D+R ve dikey eksenini temsil eden D-R değerleri, ilgili vektörlerin aritmetik işlemleriyle elde edilir. Bu kapsamda, pozitif D-R değerine sahip kriterler 'etkileyen', negatif değere sahip olanlar ise 'etkilenen' olarak sınıflandırılır. Süreç, Eşitlik (7) üzerinden hesaplanan eşik değeri ile devam eder.

$$\alpha = (\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n [t_{ij}]) / S \quad (7)$$

Yukarıdaki S durumu, toplam ilişki matrisi içindeki tüm kriter sayısını ifade etmektedir.

5. Adım: Eşitlik (8) üzerinden yapılan hesaplamalarla, kriterlerin ağırlık katsayıları ortaya çıkarılır.

$$w_j = \sqrt{((D_j + R_j)^2 + (D_j - R_j)^2)} \quad (8)$$

6. Adım: Kriterlerin önem düzeylerini belirlemek adına, ağırlık katsayılarına Eşitlik (9)'daki normalizasyon işlemi uygulanarak sonuç ağırlık değerlerine ulaşılır.

$$w_j = w_j / (\sum_{j=1}^n w_j) \quad (9)$$

Bulgular ve Yorumlar

Çalışma kapsamında ilk olarak, katılımcılara ilişkin demografik bulgular aşağıda ortaya konulmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. Demografik Bulgular

Cinsiyet	Frekans (n)	Yüzde (%)
Kadın	6	%60
Erkek	4	%40
Toplam	10	%100

Yaş Dağılımı	Frekans (n)	Yüzde (%)
30-39	2	%20
40-49	3	%30
50-59	6	%50
Toplam	10	%100

Eğitim Durumu	Frekans (n)	Yüzde (%)
Lise	1	%10
Ön Lisans	4	%40
Lisans	2	%20
Yüksek Lisans	3	%30
Toplam	10	%100

Kurumda Çalışma Süresi	Frekans (n)	Yüzde (%)
0-5	1	%10
6-10	1	%10
11-15	1	%10
16-20	1	%10
21 ve üstü	6	%60
Toplam	10	%100

Katılımcıların cevapları doğrultusunda, doğrudan ilişki matrisine ilişkin veriler bulunmuştur. Dematel yöntemi uygulama sürecinde matrislerde yer alan etkileşimler satırdan sütuna doğru yorumlanmaktadır. Dolayısıyla her bir satırda yer alan kriterin, sütundaki diğer kriterler üzerindeki etkisi dikkate alınmıştır. Katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar doğrultusunda, Eşitlik (1) kullanılarak, doğrudan karar matrisi oluşturulmuştur (Tablo 5).

Tablo 5. Doğrudan Karar Matrisi

Kriterler	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇	K ₈	Toplam
K ₁	0	3	4	4	3	2	3	3	21
K ₂	3	0	3	3	3	1	2	4	17
K ₃	3	3	0	3	3	3	4	3	21
K ₄	3	3	3	0	3	2	3	4	20
K ₅	3	3	3	3	0	3	3	3	20
K ₆	1	1	2	1	3	0	3	2	15
K ₇	3	2	3	3	3	3	0	3	19
K ₈	3	3	3	3	3	3	3	0	21
Toplam	19	17	21	18	19	15	21	23	

Tablo 5’de, Eşitlik (2) ‘de uygulanan normalizasyon işlemi sonucunda elde edilen en yüksek değer esas alınarak Eşitlik (3)’te verilen normalize edilmiş doğrudan karar matrisi elde edilmiştir. Elde edilen normalize matris, Dematel yönteminin bir sonraki adımı olan toplam etki matrisi hesaplamasında kullanılmıştır (Tablo 6).

Tablo 6. Normalize Karar Matrisi

Kriterler	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇	K ₈
K ₁	0,000	0,150	0,159	0,159	0,128	0,075	0,119	0,150
K ₂	0,124	0,000	0,115	0,111	0,111	0,062	0,075	0,159
K ₃	0,137	0,133	0,000	0,115	0,115	0,119	0,155	0,150
K ₄	0,150	0,115	0,124	0,000	0,111	0,071	0,133	0,159
K ₅	0,119	0,111	0,137	0,115	0,000	0,128	0,150	0,137
K ₆	0,053	0,040	0,102	0,058	0,142	0,000	0,142	0,106
K ₇	0,115	0,080	0,150	0,115	0,124	0,111	0,000	0,137
K ₈	0,124	0,133	0,146	0,142	0,119	0,102	0,142	0,000

Toplam etki matrisi (T), normalize edilmiş doğrudan karar matrisinin birim matristen farkı alınıp tersi hesaplandıktan sonra, sonucun ilgili matrisle çarpılmasıyla türetilir. Bu matris, kriterler arasındaki hem doğrudan hem de dolaylı etkileşimleri bütüncül bir şekilde yansıtmaktadır. Matrisin satırında yer alan toplam değer, ilgili kriterin üzerindeki etki derecesini; sütununda yer alan toplam değer ise, ilgili kriter üzerindeki etkilenme derecesini ifade etmektedir. Toplam ilişki matrisine ait sonuçlar verilmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. Toplam Etki Matrisi

Kriterler	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇	K ₈	Toplam
K ₁	0,68	0,77	0,90	0,81	0,80	0,63	0,85	0,93	6,37
K ₂	0,67	0,53	0,73	0,66	0,67	0,52	0,68	0,80	5,26
K ₃	0,78	0,74	0,74	0,76	0,77	0,65	0,86	0,91	6,21
K ₄	0,76	0,70	0,81	0,63	0,74	0,59	0,80	0,88	5,91
K ₅	0,75	0,70	0,84	0,74	0,65	0,65	0,83	0,88	6,04
K ₆	0,53	0,48	0,62	0,53	0,61	0,40	0,65	0,65	4,47
K ₇	0,71	0,64	0,81	0,70	0,72	0,60	0,66	0,83	5,68
K ₈	0,76	0,73	0,85	0,77	0,77	0,63	0,84	0,77	6,12
Toplam	5,65	5,29	6,30	5,60	5,72	4,67	6,17	6,66	

Bu aşamada, üçüncü aşamada elde edilen toplam ilişki matrisi T'nin satır (D_i) ve sütun (R_i) toplam değerleri hesaplanmıştır. Bu değerlerden türetilen D_i+R_i ve D_i-R_i ölçütleri sayesinde kriterlerin sistemdeki rolleri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur (Tablo 8).

Tablo 8. Etkileyen ve Etkilenen Kriter ve Kriter Ağırlıkları

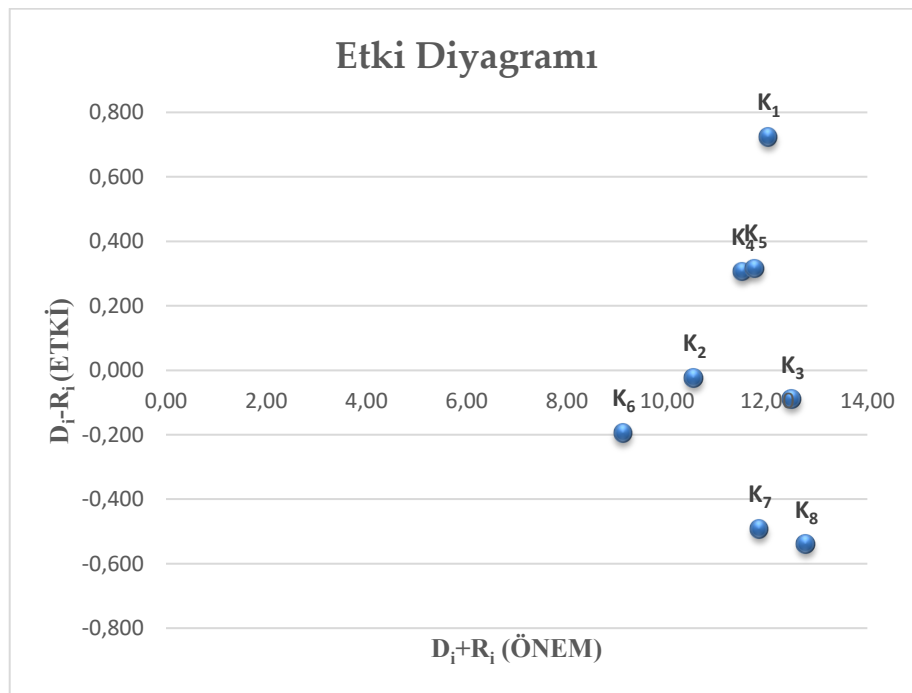
Kriterler	D _i	R _i	D _i +R _i	D _i -R _i	Etki Faktörü	Faktörlerin Ağırlık Katsayıları	Faktör Ağırlığı	Faktör Ağırlığı (%)
K ₁	6,375	5,652	12,03	0,723	Net Etkileyen	12,05	0,131	13%
K ₂	5,261	5,287	10,55	-0,025	Net Etkilenen	10,55	0,114	11%
K ₃	6,207	6,298	12,50	-0,091	Net Etkilenen	12,50	0,136	14%
K ₄	5,910	5,604	11,51	0,306	Net Etkileyen	11,52	0,125	12%
K ₅	6,041	5,725	11,77	0,316	Net Etkileyen	11,77	0,128	13%
K ₆	4,471	4,665	9,14	-0,195	Net Etkilenen	9,14	0,099	10%
K ₇	5,680	6,173	11,85	-0,493	Net Etkilenen	11,86	0,129	13%
K ₈	6,119	6,660	12,78	-0,541	Net Etkilenen	12,79	0,139	14%
Toplam=						92,18		

D_i (Etki Derecesi), bir kriterin sistemdeki diğer değişkenler üzerindeki kümülatif etkisini temsil ederken; R_i (Etkilenme Derecesi), ilgili kriterin diğerlerinden aldığı toplam etki miktarını ifade etmektedir. Bu iki değer toplamı olan D_i+R_i ise, o kriterin sistem genelindeki toplam etkileşim gücünü ve merkezi önemini (prominence) ortaya koymaktadır. D_i-R_i kriterin sistemde etkileyen (pozitif) veya etkilenen (negatif) olup olmadığını belirler. K_1 , K_4 ve K_5 kriterleri pozitif D_i-R_i değerlerine sahip olup net etkileyen kriterler olarak tanımlanmıştır. Bu kriterler, sistemdeki diğer unsurları daha fazla etkileyen, yön verici özellik göstermektedir. K_2 , K_3 , K_6 , K_7 ve K_8 kriterleri ise negatif D_i-R_i değerine sahip olup net etkilenen kriterlerdir.

D_i+R_i ve D_i-R_i ölçütlerinin karaköklere alınarak kriterlerin ağırlık katsayıları bulunmuştur. Her bir kriterin ağırlık katsayısı, ağırlık katsayıları toplamına bölünerek kriter ağırlıkları elde edilmiştir. Ağırlıklandırma sonucunda kriterlerin görece önem düzeyleri belirlenmiştir. "Faktör Ağırlığı (%)" sütununda, her bir kriterin toplam sistem içindeki yüzde etkisi verilmiştir. Buradan elde edilen bulgulara göre, en yüksek ağırlığa sahip kriter " K_8 (Konaklama İmkânı) 0,139" olurken, onu " K_3 (Aktivite Alanları) 0,136" ve " K_1 (Ulaşım Kolaylığı) 0,131" izlemektedir.

Etki diyagramı, yatay ekseninde D_i+R_i (önem) dikey ekseninde ise D_i-R_i (etki) olan bir koordinat düzleminde (D_i+R_i , D_i-R_i) noktalarının gösterilmesiyle elde edilmektedir. Kriterlerin, daha önceki bölümlerde verilen önem sırasına ve etki-ilişki durumlarına göre oluşturulan etki diyagramı aşağıda gösterilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Etki Diyagramı

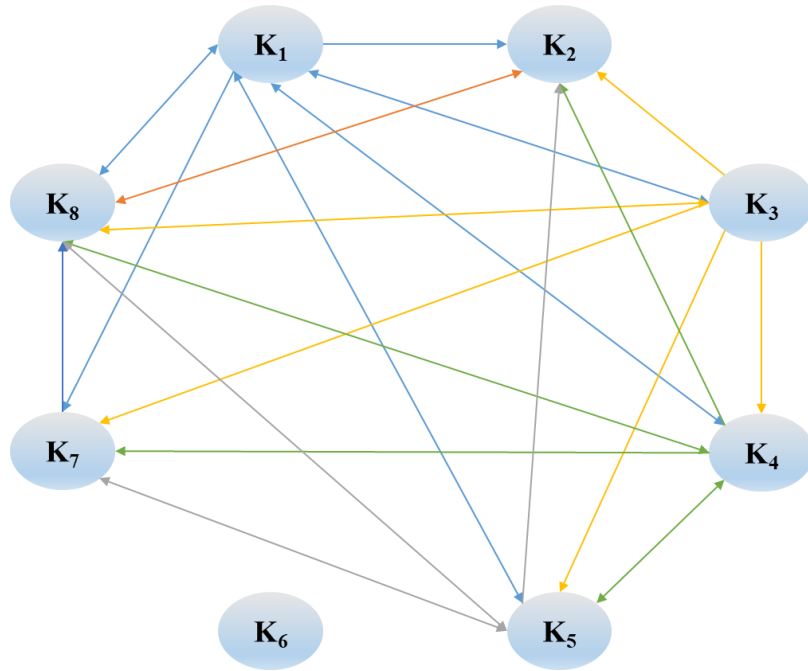


Etki diyagramında yer alan verilere göre, pozitif D_i-R_i değerine sahip olan kriterler etkileyen grubu, negatif D_i-R_i değerine sahip olanlar ise etkilenen grubu

oluşturmaktadır. Etki derecesi en yüksek olan kriter “K1(ulaşım kolaylığı) 0,723” değeriyle etkileyen grup içinde yer almakta ve sistemde diğer kriterler üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bunu sırasıyla “K5 (doğal çekicilik) 0,316” ve “K4 (altyapı) 0,306” Di–Ri değerlerine sahip kriterler izlemektedir. Bu kriterler de etkileyen grup içerisinde değerlendirilmiştir. “K2 (güvenlik) 0,025”, “K3 (aktivite alanları) –0,091” ve “K6 (flora ve fauna) –0,195” değerlerine sahip kriterler, etkileyen ve etkilenen gruplar arasında geçiş özelliği gösteren sınıra yakın konumda yer almaktadır. Negatif Di–Ri değerlerine sahip kriterler arasında ise en düşük etki derecesi “K8 (konaklama imkanı) –0,541” ve “K7 (tanıtım) –0,493” ile iki kriterde gözlenmiş ve bu kriterler etkilenen grup içerisinde değerlendirilmiştir. Grafik genelinde, kriterlerin Di+Ri (önem) değerleri 8 ile 13 arasında değişmektedir.

Etki matrisinin ortalaması alınarak bulunan eşik değer göz önünde bulundurularak, karmaşık ilişkilerin daha kolay anlaşılması için etki diyagramının yanı sıra ilişki haritası çizilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. İlişki Haritası



İlişki haritası incelendiğinde, “ulaşım kolaylığı” kriterinin birçok kriterle hem etkileyen hem de etkilenen olarak ilişkilendiği ve sistemin merkezi unsurlarından biri olduğu görülmektedir. Bu kriter özellikle “altyapı”, “tanıtım” ve “konaklama imkanları” ile güçlü karşılıklı ilişkilere sahiptir. Aynı zamanda “ulaşım kolaylığı” kriterinin, “aktivite alanları” ve “güvenlik düzeyi” gibi unsurları tek yönlü olarak etkilediği de görülmektedir. “Altyapı” kriteri ise hem etkileyen hem de etkilenen konumda yer almakta olup, “tanıtım”, “güvenlik” ve “konaklama imkanları” ile karşılıklı ilişkiler içerisinde. “Tanıtım” kriterinin de benzer şekilde çok sayıda kriterle karşılıklı ilişkisi

bulunduğu dikkat çekmektedir. Öte yandan, “flora ve fauna” kriterine ilişkin olarak ilişki haritasında herhangi bir yönlü ok bulunmamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde insanların doğaya dönme, şehir yaşamının stresinden uzaklaşma isteği, kitle turizminin yarattığı olumsuz etkiler ekoturizme yönelimi artırmıştır. Türkiye ekoturizm bakımından elverişli bir coğrafyaya sahiptir. Özellikle Türkiye’de bulunan milli parklar, tabiat parkları, yaylalar ve ormanlar ekoturizm açısından öne çıkmaktadır. Karadeniz Bölgesi bu anlamda en güçlü potansiyele sahip bölgelerden biridir.

Karadeniz Bölgesinde yer alan Giresun, doğal güzellikleri ile ekoturizm için çok uygundur. Giresun sınırları içerisinde bulunan tabiat parkları ise doğa sever turistlere; doğa yürüyüşleri, kuş gözlemi, kampçılık, bisiklet turları, botanik gezileri ve foto safari gibi birçok ekoturizm aktivitesi imkânı sunabilir. Bunun doğrultusunda gerçekleştirilen bu çalışmada, Giresun ilinde bulunan tabiat parklarının ekoturizm kapsamında çok kriterli karar verme yöntemlerinden yararlanılarak hangi kriterlerin önemli olduğu analiz edilmiştir.

Dematel yöntemine göre elde edilen bulgular incelendiğinde, ulaşım kolaylığı, altyapı ve doğal çekicilik “net etkileyen” kriterler olarak bulunmuştur. Buna karşılık güvenlik, aktivite alanları, flora ve fauna, tanıtım ve konaklama imkânı, “net etkilenen” kriterlerdir. Bu kriterler de ulaşım kolaylığı, altyapı ve doğal çekicilik gibi etkileyen kriterlerin durumuna bağlı olarak gelişebilir ve performansları değişebilir. Kriter ağırlıkları incelendiğinde ise, konaklama imkânı, aktivite alanları ve ulaşım kolaylığı ile en yüksek öneme sahip kriterler arasında yer almaktadır. Bunları sırasıyla tanıtım, doğal çekicilik, altyapı ve güvenlik kriterleri takip etmektedir. En düşük öneme sahip kriter ağırlığı ise flora ve fauna olarak bulunmuştur.

İlgili benzer çalışmalar ile mevcut çalışma arasındaki ilişkiler incelendiğinde konu olarak tabiat parkları ile yapılan çalışmaların olduğu görülmüştür. Ancak, Giresun ili tabiat parkları ile bilimsel çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte, yöntem bakımından ekoturizm ile tabiat parkları ilişkili bir çalışmaya rastlanmamıştır. BU yönleri ile mevcut çalışmanın özgün bir çalışma olduğunu ifade etmek mümkündür.

Elde edilen bulgular sonucunda konu hakkında ve geleceğe ilişkin aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- Elde edilen bulgularda altyapı ve ulaşım kolaylığı kriterlerinin önemli çıkması Giresun’daki tabiat parklarında altyapı uygulamalarının yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ulaşımın kolaylaştırılması, yolların bakımı, yönlendirme tabelalarının artırılması ve park içi altyapının güçlendirilmesi gerekmektedir.
- Konaklama imkânı tabiat parkları açısından büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla tabiat parkları çevresinde doğayla uyumlu, ekolojik mimariye sahip küçük ölçekli konaklama alanları (bungalovlar, ekolojik pansiyonlar, kamp alanları) çoğaltılmalıdır. Bu durum hem ziyaretçi memnuniyetini artıracak hem de ekoturizmin ekonomik sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

- Tabiat parklarında mevcut aktivite alanlarının daha etkin kullanılabilmesi için doğa yürüyüşü parkurları, bisiklet rotaları, kuş gözlemi ve botanik turlarına ek olarak, yılın farklı dönemlerine uygun çeşitli etkinlikler planlanmalıdır.
- Ekoturizm destinasyonlarında sunulan gıda ürünlerinin turistlerin sağlıkları ve çevresel faktörler üzerinde önemli bir yeri vardır (Akyurt, 2025). Tabiat parklarında gıda ürünlerinin sunumunun hem atıkları açısından hem de insanların sağlığı tehlikeye atılmayacak şekilde yapılması uygun olacaktır.
- Tabiat parklarına ziyaretçi talebi oluşturulabilmesi için dijital platformlarda etkin tanıtım faaliyetleri yürütülmelidir. Parkların özgün doğal ve kültürel değerlerinin öne çıkarılması, hem yerli ve yabancı turistlerin ilgisini artırabilir hem de destinasyonun bilinirliğine uzun vadeli katkı sağlayabilir.
- Tabiat parklarında doğal çekiciliğin korunması için taşıma kapasitesine mutlaka dikkat edilmelidir. Aşırı ziyaretçi yoğunluğu, geri dönüşü olmayan tahribatlara yol açabileceği gibi, ziyaretçi memnuniyetini de olumsuz etkileyebilmektedir.
- Elde edilen bulgularda flora ve fauna kriteri düşük etkiye sahip olsa da ekoturizm açısından önemli bir faktördür. Bu doğrultuda, endemik türlerin korunmasına yönelik izleme çalışmaları yapılabilir ve çevre dostu yönetim stratejileri uygulanabilir.
- Ekoturizm destinasyonlarında su ürünleri tesislerinin çok sayıda olması önemli bir avantaj ve sorun kaynağıdır (Yolasiğmazoğlu, 2023). Bu tesislerin doğal alanları destekleyecek yapıda kurulması ve sürdürülebilir çevre kirliliğinden kaçınması gerekmektedir.
- Koç Kayası, Kuzalan ve Ağaçbaşı gibi yüksek performansa sahip olan tabiat parkları pilot alanlar olarak seçilmeli ve örnek uygulamalar bu alanlarda başlatılabilir. Başarı sağlanması durumunda daha sonra diğer parklarda yaygınlaştırılabilir.
- Çalışma ile ilgili bir öneri de bilimsel amaçlı olarak gelecekte çalışma yapacak bilim insanlarına yöneliktir. Bilim konuları ile ilgili içerik analizi yapılması uygun olacaktır. İçerik analizi, belirli bir konuda yapılmış olan çalışmaların konu, amaç, yöntem, destinasyon ve uygulama bakımından özetlenmesini ifade etmektedir (Ültay vd., 2021). Ekoturizmin tabiat parkları ile ilgili farklı çalışmalarının içerik analizi ile bir araya getirilmesi, gelecekte bu konuda çalışma yapacak olan bilim insanlarının hangi konu ile içerik hakkında çalışması gerektiğine yönelik olarak yol haritası olacaktır.

Ekoturizmin, genel turizm içindeki yeri her geçen gün daha da önemli hale gelmektedir. Ülkemizin doğal kaynakları, ekoturizmin hemen hemen bütün bölgelerde uygulanması için uygun bir turizm türüdür. Devlet yönetimleri tarafından doğal alanların korunması ve geliştirilmesi amacı ile kurulan tabiat parkları, ekoturizmin geliştirilmesi için en uygun alanlardır. Bu çalışma ile Giresun ili gibi ekoturizm için uygun destinasyonlara sahip bir bölgenin tabiat parklarının daha etkin kullanılması için uzman görüşleri ile öneriler sunulmuştur. Turizmden elde edilen gelirlerin ve istihdamın artması, yerel halkın refahının ve turizm alanlarındaki alt-üst yapı imkanlarının geliştirilmesi için ekoturizm faaliyetlerinin tabiat parklarında etkin kullanımı gerekmektedir. Bu nedenle,

tabiat parkları ile ekoturizm ilişkili bilimsel çalışmalarında farklı destinasyonlar için yapılması, konunun öneminin vurgulanması için uygun olacaktır.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında yazarlar, yapay zekâ araçları kullanmamıştır. Bu bağlamda, makalenin içeriğine ilişkin tüm sorumluluk yazarlara aittir

Kaynakça

- Akpınar Külekçi, E., ve Bulut, Y. (2012). Erzurum ili Oltu ve Olur ilçelerinde en uygun ekoturizm etkinliğinin Analitik Hiyerarşi Süreci yöntemi ile belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 43(2), 175–189.
- Akten, S. ve Gül, A. (2014). Korunan doğal alanlarda ziyaretçilerin olası etki düzeyleri önlem ve standartların belirlenmesi (Gölcük Tabiat Parkı örneği). *Turkish Journal of Forestry*, 15(2), 130-139.
- Akyurt, H. (2019). *Ekoturizm: Türkiye'deki gelişimi ve mevcut durumu*. Sosyal, beşerî ve idari bilimler alanında araştırma ve değerlendirmeler (Cilt 2, ss. 353–368). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Akyurt, N. (2025). Ekoturizmi Geliştirmede Gıda Ürünlerinin Güvenliği, Editör: Akyurt Hakan, *Ekoturizmde Sürdürülebilir Gelişim Yöntemleri*, ss. 59 -84, Ankara: Bidge Yayınları.
- Ankaya, F. Ü., Yazıcı, K., Balık, G., ve Aslan, B. G. (2018). Dünyada ve Türkiye'de ekoturizm, sosyo-kültürel ve ekonomik katkıları. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1(2), 69–72.
- Arslan, Y. (2005). Erdek ve çevresinin ekoturizm açısından değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(13), 29–53.
- Bai, C., ve Sarkis, J. (2013). Evaluating supplier development programs with a grey-based rough set methodology. *International Journal of Production Economics*, 146(1), 211–225.
- Bunruamkaew, K. ve Murayama, Y. (2011). Site suitability evaluation for ecotourism using GIS & AHS: A case study of Surat Thani province. Thailand, *Social and Behavioral Sciences*, 21, 269-278.
- Cvetković, M., Brankov, J., Ćurčić, N., Pavlović, S., Dobričić, M., ve Tretiakova, T. N. (2023). Protected natural areas and ecotourism—Priority strategies for future development in selected Serbian case studies. *Sustainability*, 15(21), 15621.
- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Ekoturizm yönetimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dinç, A. ve Karakök, H. (2021). Türkiye'de ekoturizm alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi (2000–2020). *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11(1), 241–255.
- Doğan, H. (2022). Dematel ve Copras yöntemleri ile tedarikçi seçimi: hazır giyim sektöründe bir uygulama. *Journal of Textiles and Engineer*, 29(127), 150- 160.
- Dönmez, Y., Gökyer, E. ve Aşkın, F. K. (2015). Safranbolu Yörük Köyü ve çevresinin ekoturizm potansiyelinin RWOT analizi ile değerlendirilmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Özel Sayı*, 50–62.
- Erdoğan, N. ve Erdoğan, İ. (2005). Ekoturizm betimlemeleriyle iletilenlerin doğası. *Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi*, 20(1), 55–82.
- Fontela, E., ve Gabus, A. (1974). *DEMATEL, innovative methods: Report No. 2*, structural analysis of the world problematique. Battelle Geneva Research Institute.
- Govindan, K., ve Chaudhuri, A. (2016). Interrelationships of risks faced by third party logistics service providers: A DEMATEL based approach. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, 90, 177–195.
- İsayeva, S. ve Kasalak, M. A. (2016). Sürdürülebilir turizm yönetimi kapsamında yer alan örnek ekoturizm uygulamaları. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 183–200.
- Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik turizm ve sürdürülebilir kırsal kalkınma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 11–29.
- Khabbazi, A. P. ve Yazgan, E. M. (2012). Kırsal peyzaj ve ekoturizm. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(2), 5–9.
- Koday, S., Kaymaz, H., ve Kaya, G. (2018). Kuzalan Tabiat Parkı'nın Doğa Turizm Potansiyeli (Dereli-Giresun). *Marmara Coğrafya Dergisi*, (37), 124-143.

- Kunter, N., ve Ünal, E. (2009). Sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizmin çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 9(2), 146–156.
- Polat, S., ve Polat, S. A. (2016). Rekreatif tabiat parklarının korunan alanlar kapsamında incelenmesi: Mersin ili örneği. *Social Sciences*, 11(2), 85–115.
- Turan, M. ve Akyurt, H. (2021). Turizm yöneticilerinin ekoturizm algısının AHP yöntemi ile belirlenmesi: Giresun ili örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(25), 660-678.
- Tzeng, G. H., Chiang, C. H., ve Li, C. W. (2007). Evaluating intertwined effects in e-learning programs: A novel hybrid MCDM model based on factor analysis and DEMATEL. *Expert Systems with Applications*, 32(4), 1028–1044.
- Ural, A., ve Kılıç, İ. (2013). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yener, Ş. D. (2021). Türkiye'deki tabiat parklarının rekreasyonel açıdan analizi. *Eurasian Journal of Forest Science*, 9(3), 122-133.
- Yılmaz, H., ve Surat, H. (2015). Analitik hiyerarşi süreci kullanılarak en uygun ekoturizm etkinliğinin belirlenmesi. *Turkish Journal of Forestry*, 16(2), 164–176.
- Yolasıgmazoğlu, N. (2023). Su Ürünleri Tesislerinin Ekoturizm Üzerindeki Etkileri. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 112-132.
- Zafer, B., Gencer, G., ve Güney, A. (1998). Söke ve çevresinin doğa koruma alanları bakımından değerlendirilmesi. *Büyük Menderes Havzası III. Tarım ve Çevre Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, İçinde (ss. 35–42), (2–4 Eylül 1998), Söke: Aydın.
- Zheng, R., Zhang, X., Li, Y., Wang, L., ve Chen, Q. (2021). Ecotourism practices in Potatso National Park from the perspective of tourists: Assessment and developing contradictions. *Sustainability*, 13(22), 12655.

İnternet Kaynakçası

<https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP>

[Erişim Tarihi: 15.11.2025].